

Ponavljjam: Grumovo delo ni močno in veliko po svoji človečnosti, ni povsem dognano niti ni resnično osebno. V njegovih osnovah žive poleg iskrenega življenjskega čuvstva tudi privzete in tuje, ne še presvojene prvine. Smoter, ki je vsebovan v prvem zasnutku, ni stal avtorju ves čas, v katerem je izdeloval to dramo, z enako nazornostjo pred očmi. Toda navzlic tem zelo tehtnim ugovorom je treba delu priznati, da vsebuje dovolj živ privid in da posreduje dovolj smotreno, sodobno-groteskno in izvirno obdelano halucinacijo o demonu Erosu. Artistično je pomemben in zanimiv pojav v našem današnjem slovstvu. Poleg Preglja je Grum v objektivnih oblikah najodločnejši in najizrazitejši iskalec in stvaritelj novega sloga. Delo obeta dramatika, nekateri prizori pa tudi resničnega čarodeja, ki je zadnji obraz — umetništva.

J o s i p V i d m a r.

Ivan Albrecht: Odsevi. Celje 1929. Komisijska založba Zvezne tiskarne. Strani 57.

Ta knjiga lirike, ki je Ivana Albrehta tretja pesniška zbirka, govori o stvareh, o kakršnih navadno govore lirske knjige: o minljivosti človeškega življenja, o ljubezni in ženi, o materi in o pesnikovi življenjski usodi sploh. Tu in tam se pojavi refleksija o tem in onem človeškem pojavu in se izrazi bolj ali manj določena čuvstvena ubranost. Če omenim še nekaj kmetiških pesmi, romarskih in svatovskih, ter vojni cikel, je zbirka snovno opisana.

Vsi ti pojavi in dožitki dobivajo v Albrehtovi človečnosti dokaj navadne obraze. Albrecht izpoveduje o njih stvari, ki so bile globlje izpovedane že neštetokrat. Nekaj izvirno njegovega imajo le nekatera razpoloženja, čuvstvo do žene in pa izpovedi in razmišljanja o lastni življenjski usodi. V le-teh je morda še najbolj oseben, kar je končno naravno. Vendar prehajajo tu in v dokaj pretresljivih poslanicah ženi njegove izjave mestoma iz osebnega v privatno. Toda tudi te najbolj osebne pesmi vzbujajo vtis, da je njih doživljaj izrečen, preden je postal avtorju jasen in nazoren.

Tem značilnostim v človeškem je podobna oblikovnost. Dikcija je povsem omejena na že iznajdene, obrabljene motive in teče medlo, brez napetosti, brez zbranosti in zato skoro brez sugestivnosti. Često je površna in celo malomarna. Mestoma nejasna. Vendar se razpoloženje in beseda dvakrat, trikrat ubereta v občuteno pesem, dasi v mejah poznanega in že izraženega. Taki sta «Vas je zavita v mrak večerni...» in «Tiho je v borovju...» Resnične originalnosti, ki je vedno pretresljiva, Albrecht skoraj ne pozna. V ciklu, ki ima izvrsten naslov «Vagabundova pratika», so morda edini stihi, ki bi pri zbrani obdelavi lahko bili jedro resnične pesmi. Zdaj tvorijo drugo kitico v celoti slabe pesmi «Sam». Glase se takole:

«Solncu pravim: „Brat nebeški!“
pa mi šine za oblak,
a v odgovor včasih spere
prah mi z glave dež gorak.»

Vse drugo, razen imenovanih posameznosti in pri najmanjši zahtevnosti še razen kmetiških, je do malega popolnoma slabo in mrtvo ter le včasih čisto osebno zajemljivo. Uvrščeno je brez čuta za pristno in nepristno v to neveselo knjigo.

J. V i d m a r.

«**Handbuch der Literaturwissenschaft.**» Akademsko založba «Athenaion» v Wildparku-Potsdamu izdaja že nekaj let monumentalno zbirko zgodovine slovstev vseh časov in narodov «Handbuch der Literaturwissenschaft». Zbirka je zasnovana in urejevana z enotnega vidika in namenjena predvsem studiju;

za nje znanstveno višino jamči ime glavnega urednika, profesorja bonnskega vseučilišča dr. Oskarja Walzla, čigar znameniti uvod v literarno vedo «Gehalt und Gestalt im Kunstwerk des Dichters» je zbirko otvoril in prvi pokazal nje resno višino in krasno opremo, ki prekaša vsa dosedanja nemška dela o svetovnih slovstvih. Sotrudniški krog je skrbno izbran; kjer ni dobrih nemških strokovnjakov ali kjer je glavni urednik dal prednost strokovnjaku dotičnega naroda, so vstopili med sotrudnike tudi Nenemci. Brez dvoma je, da je nemško slovstvo dobilo s «Handbuch der Literaturwissenschaft» delo, ki ima več kot samo nemški pomen: zbirka na taki višini in v toli odlični opremi je dejanje svetovnega formata. Osem tisoč subskribentov, med katerimi so vseučilišča vseh celin, priča o slovesu tega enciklopedičnega dela. Zbirka izhaja v snopičih po dve tiskovni poli, s krasnimi umetniškimi prilogami in številnimi slikami v tekstu. Prvotno je bilo določenih 160 snopičev, ki bi dali približno 15 samostojnih knjig; danes je snov tolikanj narasla, da bodo nekatera slovstva morali izdati izven obsega, ki je obvezen za subskribente. Da je cena visoka, se spričo znane draginje na nemškem knjižnem trgu razume samo ob sebi; odtehta jo nesporno trajna vrednost in nenavadno vzorna oprema celotnega dela.

Izmed knjig, ki so že zaključene in ki so radi svoje vsebinske dovršenosti in grafične opreme vredne še posebne hvale, omenjam Fehrovo «Englische Literatur des XIX. und XX. Jahrhunderts», Bethejevo «Griechische Literatur», Klemper-Hatzfeld-Neubert «Romanische Literaturen von der Renaissance bis zur französischen Revolution», v. Glasenapp-Rosen-Schomerns-Geiger «Indische Literaturen», R. Wilhelm «Chinesische Literatur» i. dr.

V tej zbirki svetovnih slovstev so zastopane tudi slovanske književnosti: poleg poljske je izšla ruska (delo dr. P. Sakulina iz Leningrada) in srbsko-hrvaška (prof. dr. Gesemann iz Prage), češkoslovaško pa bo obdelal profesor dr. Arne Novák. Za nas je najzanimivejša srbsko-hrvaška: zavzela je dva snopiča, kar ni veliko, vendar je v razmerju s svetovnim in večtisočletnim merilom dovolj pravično. Bodi srbskim in hrvaškim ocenjevalcem prepuščena podrobna ocena Gesemannovega dela; na tem mestu bi opozoril samo na naslednje:

Pogosto je beseda o jugoslovanski kulturni skupnosti in o jugoslovanski literaturi, pri čemer navadno mislimo srbsko, hrvaško in slovensko književnost (brez bolgarske). Ne vem, po čigavi krivdi je bila slovenska književnost izključena iz «Handbuch der Literaturwissenschaft», čeprav bi lahko tvorila posebno poglavje dela «Jugoslavische Literatur», če ji že založništvo ne bi moglo odmeriti samostojnega snopiča. Odkar je izšel Gesemannov pregled, smo izgubili zadnje upanje, da bi Slovenci tu še kdaj prišli na vrsto. Že v prvotni načrt je bila — pač po krivdi svetovalcev založništva — sprejeta samo srbsko-hrvaška književnost. Upali smo, da bodo naši slavisti, morebiti tudi korporacije in društva, ki zastopajo slovensko kulturo in posebej še slovstvo, opozorili na to pomanjkljivost in dosegli, da ne bo naše slovstvo izključeno iz svetovnega pregleda literatur. Ni mi znano, ali je kdo posredoval ali ne, tudi ne vem, koliko je prof. Gesemann kot referent za Jugoslavijo opozoril na to krivično napako. Dejstvo je, da je lepa prilika za afirmacijo slovenske književnosti pred svetom zamujena in toliko naglašana «jugoslovanska književnost» je v tej zbirki zastopana, da se izrazim v časnikarskem žargonu, «separatistično», to pa prav radi tega, ker mnogi ljudje tako neradi mislijo res jugoslovansko, t. j. enako pravično vsem trem kulturnim edincam. Podobno se je zgodilo tudi v najnovejši izdaji «Encyclopaediae Britan-

nicae, kjer je Jugoslovan obdelal samo srbsko-hrvaško književnost, slovensko pa je omenil le med vrstami, kakor bi bila nekak njen obscuren privesek.

Čeprav je malo upanja, da bi se pri «Handbuch der Literaturwissenschaft» dala ta krivica še popraviti, ker bodo slovanska slovstva s češkim najbrž zaključena (tudi bolgarske književnosti nismo opazili v programu), ni še absolutno zamujeno: založništvo bi še vedno lahko — nemara med dodatnimi izdajami — odmerilo kak kotiček tudi književnosti Trubarja, Prešerna in Cankarja. Apeliram predvsem na Hermanna Wendla, ki je pokazal dovolj razumevanja za pravo jugoslovansko kulturno misel, da javno ali zasebno opozori založništvo «Athenaion» na to krivico. B. Borko.

Nemoguće. Almanah. Nadrealistička izdanja. Beograd. 1930. Str. 140.

Nimam namena razpravljati o možnostih «nadrealističnih» teorij, ne o njih literarni vrednosti ali celo o njih umetniški pomembnosti. V pričujočem almanahu je bolj od novotarskih nazorov vidna nemoč ljudi, ki se kitijo z naslovom «nadrealisti» zgolj iz namišljenega učinkovanja. Po besednem pomenu bi označeval nadrealizem kot pojem poseben umetniški izraz in vsebino, ki ima za podlago poseben umetniški nazor, to je nazor o višji konkretnosti, ki je svet duhovne resničnosti, kjer so vse konkretne stvari dvignjene v simbole in izražajo drugo, višjo, nadindividualno pojmovano — metafizično realnost. Tak realizem zraste iz globokega dojetanja objektivne realnosti, ki se sprevrže v mistiko, v višje tolmačenje realnosti, v resničnost slutenj. S takim nadrealizmom nima «nadrealistično gibanje», ki verno sledi še nedavno novi literarni struji v Franciji (A. Breton), nič skupnega. Ta novostrujarski nadrealizem je še vedno porojen iz namena, uprizarjati vratolomne «efektnosti», slepiti sebe in druge z nemogočimi izmišljotinami bolnega duha, okuženega od neprebavljenih idej in literarnih nazorov, postavljati sebe v središče literarnega dogajanja in z bombastično kričavostjo (z lažiučenostjo, nepravilno rabljenimi filozofskimi termini, z miselnim kaosom) vzbujati videz izrednosti in zakrivati s tem svojo praznoto in nesmisle.

Vsebina «Nemogočega» ni samo nemogoča, ampak je sploh ni. «Nadrealizem» trinajstoričice «nadrealistov» obstoji zgolj v imenu, v protirečnih in igračkanju (n. pr. Qu'est-ce que la surréalisme? — Quelques choses qui auraient la forme d'une sardine. — Društveni život u 1930. godini, str. 113.), v neki zverženi metafiziki («Uvod v metafiziko duha»), v površno doumeti psihoanalizi («U ostalom, jedan od najvažnijih ciljeva ove knjige je određivanje odnosa između podsvesti, svesti i savesti», str. 52.), v sanjskih in somnambulnih izmišljotinah («Snovi») in v okultnih pretiranostih («Pljuskari na prsima», «Misterij ljudske glave»). Ves ta konglomerat je pomešan z velikim patosom filozofskih teorij, terminov, oznak literarnih smeri in različnimi mogočimi in nemogočimi, mukoma privlečenimi nesmisli (glej slike!). Toda svoje početje opravičujejo z medlo dialektiko, z debatami, ki nimajo nikjer določene misli in z negacijo vsega drugega. Svoj namen so naznačili: «Nadrealizam, svaka naša reč, svaki naš život, samo je bezkrajni, iskidani niz onog (?) što definiše njegovu beskonačnost (?), nekoristoljubivost, in njegovu moralnu celishodnost. Nadrealizam: glosolalija (!) večnosti, nadrealizam: eholalija prolaznosti (!) i današnjice, nadrealizam .dam ti talir, da razbiješ tanjir, da kažeš i jeste i nije, i crno i belo, i da i ne'.» (Str. 152.) To je program «nadrealistov», izreden, kajne? Z isto lahkoto, kot izrazi «večnost», «neskončnost», «dialektika», «metafizika» itd. se mešajo v člankih imena: Kant, Hegel, Schopenhauer, Freud itd. — seveda v praznem patosu.